
**ASPECTS OF SUCCESSION RIGHTS OF THE SURVIVING SPOUSE IN THE LIGHT
OF THE NEW CIVIL CODE**

Cristinel-Ioan Murzea, Prof., PhD, "Transilvania" University of Braşov

Abstract: The surviving spouse's right to inherit experienced opposite legal regulations within the civil law dynamics. Until the entry into force of the New Civil code, the inheritance rights of the surviving spouse were regulated by Law no. 319/1944 on the right of inheritance of the surviving spouse, act implicitly repealed by the regulations contained in the ancient Civil code of 1864. The new social context determined the 1944 legislator to modify the optics in matters of succession, bringing a number of changes on the surviving spouse inheritance situation, recognizing him the right of inheritance in contest with any of the classes of legal heirs.

Keywords: surviving spouse, heir, succession right, succession capacity, legacy.

Dreptul la moştenire al soţului supravieţuitor a cunoscut reglementări juridice dintre cele mai opuse, în dinamica legislaţiei civile, funcţie de modul de percepere a instituţiei succesiunii în congruenţă cu cele ale familiei sau ale drepturilor omului, privite în ansamblul factorilor de configurare ai dreptului precum cei de natură economică, politică sau social-culturală.

Astfel, până la intrarea în vigoare a Noului Cod civil (NCC) drepturile de natură succesorală ale soţului supravieţuitor erau reglementate de Legea nr.319/1944 privind dreptul de moştenire al soţului supravieţuitor, act normativ abrogat în mod implicit de reglementările cuprinse în vechiul Cod civil de la 1864(VCC), reglementări vădit inechitabile izvorâte dintr-o mentalitate rigidă ce nu crea egalitate deplină între soţi şi care în esenţă crea situaţii injuste – vezi art.679 şi 681-684. În acest sens menţionăm că în conformitate cu art.679 Cod civil „soţul supravieţuitor¹ putea primi moştenirea, dar numai după ultimul colateral de gradul al XII-lea, iar prin efectul legii asupra impozitului progresiv pe succesiunea din 1921, după ultimul colateral de gradul al IV-lea².

Noul context social determină ca legiuitorul din 1944 să-şi modifice optica în materia succesiunilor cu referire la cea privind drepturilor succesoriale ale soţului supravieţuitor având în vedere raporturile de afecţiune reciprocă ce statuează raporturile dintre soţi, aducând în acest sens o serie de modificări privind situaţia succesorală a soţului supravieţuitor , recunoscându-i acestuia dreptul la moştenire în concurs cu oricare dintre clasele de moştenitori legali, transformându-l într-un moştenitor rezervatar, şi conferindu-i totodată şi anumite drepturi succesoriale aleatorii.

---

¹ I.Adam , A Rusu, Drept civil. Succesiuni, Ed. All Beck, Bucureşti, 2003 p.111 şi urm.

² Ibidem p.111

Noul Cod civil creează soțului supraviețuitor prin art.971 calitatea de moștenitor legal el venind în concurs cu oricare dintre moștenitorii legali fapt ce implică următoarele caractere juridice:

- soțul supraviețuitor este moștenitor rezervatar;
- soțul supraviețuitor este obligat, atunci când vine cu descendenții să raporteze la masa succesorală donațiile primite de la soțul decedat;
- soțul supraviețuitor este moștenitor sezinar³

Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor reglementate de Codul civil în vigoare sunt următoarele:

- un drept de moștenire în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori legali sau în lipsa rudelor din aceste clase, dreptul de a moșteni întreaga avere a soțului decedat (art.972 C. Civil)
- un drept temporar de abitație asupra casei de locuit (art.973 C. Civil)
- un drept de moștenire special asupra imobilelor și obiectelor de uz casnic (art. 974 Cod civil).

Analizând cele trei momente legislative respectiv vechiul Cod civil, Legea nr.319/1944 cât și dispozițiile Noului Cod civil se impune ca o constanță, condiția specială cerută de lege în locul rudeniei cu defunctul, și anume aceea de a avea calitatea de soț la data deschiderii succesiunii, pe lângă condițiile generale respectiv capacitatea succesorală și de a nu nedemn față de defunct.

Așadar pentru a veni la moștenire în concurs cu rudele defunctului sau singur, soțul supraviețuitor trebuie să aibă calitatea de soț, la data deschiderii succesiunii⁴.

Ca atare concubinajul oricât de îndelungat ar fi fost nu conferă, în legislația noastră, concubinului, rămas în viață vocație succesorală legală, ci doar eventual testamentară, în calitate de legatar⁵. Însă pe cale consecință concubinul în situația în care probează că a avut o anumită contribuție în dobândirea unor bunuri sau constituirea de depozite bancare, este îndrituit la despăgubiri potrivit dreptului comun. În doctrină s-a arătat în mod întemeiat că nașterea dreptului soțului supraviețuitor nu poate fi condiționată de durata căsătoriei cu defunctul, sau de starea materială ori sexul soțului supraviețuitor, ori dacă din căsătorie au rezultat sau nu copii sau dacă soții conviețuiau sau nu în fapt la data decesului⁶.

Calitatea de soț se probează prin certificatul de căsătorie care atestă că au fost îndeplinite toate condițiile de fond și formă cerute de lege pentru încheierea unei căsătorii valabile.

Nu are relevanță faptul că soții au avut în timpul căsătoriei domiciliu separat căci domiciliul nu influențează raporturile patrimoniale dintre soți în timpul vieții, prin urmare, la moartea unuia dintre soți în ceea ce privește pe soțul supraviețuitor⁷.

Constatăm așadar, că în ceea ce privește enumerarea condițiilor cerute de lege soțului supraviețuitor pentru a putea moșteni, Noul Cod civil, nu aduce modificări, enumerând în

³ I. Popa, Drept civil, Moșteniri și libertăți, Ed. Universul Juridic, București, 2013 p.139

⁴ M. Eliescu, Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR, Ed. Academiei, București, 1966, p.131

⁵ T.S., S.civ., dec 128/1984, în CD, 1984, p.38

⁶ M.Eliescu, op.cit. p.131

⁷ T. S., S.civ. dec. Nr.1861/1982 în RRD, nr.11/1983 p.67

cea privește nașterea acestui drept, două condiții generale și una specială. Astfel soțul supraviețuitor trebuie:

- a. să aibă capacitate succesorală, adică să fie în viață la data deschiderii moștenirii defunctului;
- b. să nu fie nedemn față de defunct;
- c. să aibă calitatea de soț la data deschiderii succesiunii, adică să nu existe o hotărâre de divorț definitivă – vezi art. 970. N.Cod civil.

Constatăm așadar că, în ceea ce privește enumerarea condițiilor cerute de lege, soțului supraviețuitor pentru a putea moșteni, prezintă relevanță în lumina dispozițiilor N. Cod civil, doar condiția specială cea referitoare la calitatea de soț la data deschiderii succesiunii.

De asemenea, nu putem vorbi de căsătorie și implicit de calitatea de soț, în următoarele cazuri:

- a. când căsătoria este desfăcută prin divorț⁸;
- b. când căsătoria încetează prin moartea unuia dintre soți;
- c. când căsătoria este declarată nulă sau anulată.

Este meritoriu faptul că Noul Cod civil statuează în mod expres, prin dispozițiile art. 970, ca soțul supraviețuitor îl moștenește pe soțul decedat dacă, la data deschiderii moștenirii, nu există o hotărâre de divorț definitivă. Așadar, în lumina noii reglementări, nu există nicio dificultate în a determina momentul până la care subzista calitatea de soț supraviețuitor. Atâta vreme cât nu a intervenit o hotărâre de divorț definitivă, soțul supraviețuitor păstrează aceasta calitate și, implicit, vocația la moștenirea soțului decedat.

Așadar, dacă la data deschiderii moștenirii, procesul de divorț era în curs sau divorțul se pronunțase, însă hotărârea judecătorească nu rămăsese definitivă, soțul supraviețuitor se poate prevala de calitatea de moștenitor al soțului defunct, în acest caz, căsătoria nu este desfăcută prin divorț, ci încetează prin moartea unuia dintre soți.

Precizăm însă că soțul supraviețuitor păstrează vocația la moștenire și în ipoteza în care nu a fost încă eliberat un certificat de divorț. Așadar trebuie avută în vedere și ipoteza în care soții au apelat la ofițerul de stare civilă sau la notarul public pentru desfacerea căsătoriei⁹. Drept urmare, în măsura în care soții, prin acordul lor, au solicitat ofițerului de stare civilă sau notarului public desfacerea căsătoriei, însă nu a fost eliberat încă certificatul de divorț, soțul supraviețuitor îl poate moșteni pe defunct.

Constatăm astfel o inconsecvență a Noului Cod civil, care nu a armonizat dispozițiile sale incidente în materia desfacerii căsătoriei, cu cele aplicabile drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor.

---

⁸ Cât privește problematica divortului, a se vedea N.C. Anitei, *Dreptul familiei*, Editura Hamangiu, Bucuresti, 2012, pp. 98-138.

⁹ Potrivit dispozițiilor art. 375 NCC, „Daca sotii sunt de acord cu divortul si nu au copii minori, nascuti din casatorie, din afara casatoriei sau adoptati, ofiterul de stare civila sau notarul public de la locul casatoriei sau al ultimei locuinte comune a sotilor poate constata desfacerea casatoriei prin acordul sotilor, eliberându-le un certificat de divort, potrivit legii”. Pentru detalii în acest sens, a se vedea N.e. Anitei, op, cit., pp. 102-104.

Într-o altă ordine de idei, precizăm ca soțul (de bună-credință) recăsătorit, al celui declarat judecătorești mort nu mai poate veni la moștenirea primului soț, în ipoteza reapariției acestuia și a anulării hotărârii declarative de moarte, într-un asemenea caz, prima căsătorie se consideră desfăcută pe data încheierii celei de-a doua, iar soțul celui declarat judecătorești mort și reapărut îl poate moșteni numai pe cel de-al doilea soț [art. 293 alin. (2) NCC]. Dimpotrivă, dacă soțul celui declarat judecătorești mort este de rea credință, cunoscând faptul că soțul său este în viață, prin recăsătorire săvârșește fapta de bigamie. Drept urmare, cea de-a doua căsătorie încheiată va fi nulă și se va menține cea dintâi [art. 273 coroborat cu art. 293 alin. (1) NCC].

Calitatea de soț se pierde și ca urmare a desființării retroactive a căsătoriei, prin efectul constatării de către instanța de judecată a nulității absolute (pentru cazurile prevăzute de art. 293-295 NCC), respectiv a pronunțării nulității relative (pentru cazurile prevăzute de art. 297-300 NCC), chiar dacă moartea unuia dintre soți a intervenit mai înainte de hotărârea de declarare sau de pronunțare a nulității căsătoriei, în această situație, nu se poate pune problema unor drepturi succesoriale ale soțului supraviețuitor din căsătoria declarată nulă sau anulată.

În mod excepțional însă, în temeiul dispozițiilor art. 304 alin. (1) NCC, "Soțul de bună-credință la încheierea unei căsătorii nule sau anulate păstrează, până la data când hotărârea judecătorească rămâne definitivă, situația unui soț dintr-o căsătorie valabilă". Suntem, într-o asemenea ipoteză, în prezența căsătoriei putative. Așadar, dacă decesul unuia dintre soți intervine mai înainte ca hotărârea de declarare sau de pronunțare a nulității căsătoriei să rămână definitivă, soțul supraviețuitor va putea veni la moștenirea soțului defunct numai dacă a fost de bună-credință la încheierea căsătoriei, necunoscând cauza de nulitate a acesteia. Soțul de bună-credință din căsătoria putativa păstrează calitatea de soț până la rămânerea definitivă a hotărârii de desființare a căsătoriei. Dimpotrivă, dacă decesul unuia dintre soți a intervenit după rămânerea definitivă a hotărârii de desființare a căsătoriei, soțul supraviețuitor nu va putea veni la moștenirea defunctului, indiferent că a fost sau nu de bună-credință, pierzând retroactiv, prin efectul nulității, calitatea de soț.

Corelația dintre dreptul la moștenire al soțului supraviețuitor și regimul matrimonial ales presupune următoarele aspecte potrivit dispozițiilor art. 291 NCC, la momentul încheierii căsătoriei, soții trebuie să aleagă regimul matrimonial¹⁰, iar ofițerul de stare civilă trebuie să facă mențiune despre acesta pe actul de căsătorie. Viitorii soți pot alege ca regim matrimonial¹⁰: comunitatea legală, separația de bunuri sau comunitatea convențională [art. 312 alin. (1) NCC].

Așadar, o corelație poate exista, în lumina dispozițiilor Noului Cod civil, numai între dreptul la moștenire al soțului supraviețuitor și comunitatea legală sau comunitatea convențională, în ipoteza în care soții au optat, cât privește relațiile lor patrimoniale, pentru separația de bunuri, nu putem identifica o astfel de corelație.

Comunitatea legală reprezintă acel regim matrimonial identic cu cel care a guvernat anterior datei de 1 octombrie 2011 relațiile patrimoniale ale soților. Bunurile dobândite de oricare dintre soți, în timpul căsătoriei, sub imperiul acestui regim matrimonial, sunt

---

10

considerate bunuri comune, asupra acestora fiind exercitat de către titulari un drept de proprietate comună în devălmășie [art. 339 NCC]. Oricare dintre soți poate dispune prin legat de partea care i s-ar cuveni, la încetarea căsătoriei, din comunitatea de bunuri [art. 350 NCC]. Lichidarea comunității, în ipoteza în care aceasta încetează prin decesul unuia dintre soți, se face între soțul supraviețuitor și moștenitorii soțului decedat, obligațiile soțului decedat divizându-se între moștenitori, proporțional cu cotele care le revin din moștenire [art. 355 alin. (3) NCC].

În cazul comunității convenționale, se derogă prin convenție matrimonială de la dispozițiile privind regimul comunității legale (art. 366 NCC). Specificitatea comunității convenționale nu are însă influența asupra materiei succesoriale, precizările mai sus făcute cu privire la corelația dintre regimul comunității legale și drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor, fiind întrutotul valabile și în cazul comunității convenționale.

Acest ultim regim matrimonial prezintă specificitate numai cât privește întinderea masei succesoriale a soțului defunct. Astfel, masa succesorală a soțului defunct, în cazul comunității convenționale poate fi mai vastă decât în cazul comunității legale, fiind circumscrisă, potrivit convenției soților, și unor bunuri proprii, dobândite de soți înainte sau după încheierea căsătoriei, sau poate fi mai restrânsă, fiind sustrase acestea, de asemenea potrivit convenției părților, anumite bunuri, dobândite de soți în timpul căsătoriei. Așadar, regulile care guvernează transmiterea bunurilor soțului defunct către soțul supraviețuitor și către ceilalți moștenitori ai celui dintâi sunt aceleași, atât în cazul comunității legale, cât și în cazul comunității convenționale.

Drept urmare, atât în cazul comunității legale, cât și în cazul comunității convenționale, soțul supraviețuitor are dreptul la partea sa din comunitatea de bunuri, în calitate de codevălmaș, în temeiul dispozițiilor art. 357 alin. (2) NCC, și nu în calitate de moștenitor, potrivit regulilor de drept succesoral. Cota-parte care revine fiecărui soț se determină avându-se în vedere contribuția acestuia la dobândirea bunurilor comune și la îndeplinirea obligațiilor comune, prezumându-se, până la proba contrară, ca soții au avut o contribuție egală.

Partea defunctului din comunitatea de bunuri, împreună cu bunurile proprii ale acestuia, formează masa succesorală, care va fi împărțită între moștenitori. Așadar, soțul supraviețuitor va putea culege o cota și din partea soțului din comunitatea de bunuri.

Prezintă incidență în materia drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor și clauza de preciput¹¹, reglementată de noul Cod civil în art. 333. Astfel, prin convenție matrimonială, se poate stipula ca soțul supraviețuitor să preia fără plată, înainte de partajul moștenirii, unul sau mai multe bunuri comune, deținute în devălmășie sau în coproprietate. Clauza de preciput nu este supusă raportului donațiilor, ci numai reducțiunii, în condițiile legii. Existența acesteia nu mai prezintă utilitate, devenind caducă, în ipoteza în care soțul beneficiar decedează înainte de soțul supraviețuitor sau când soții decedează în același timp.

Așadar, dacă soții au stipulat o clauză de preciput, anumite bunuri din comunitatea de bunuri sau asupra cărora soții au exercitat un drept de proprietate comună pe cote-părți vor fi preluate de către soțul supraviețuitor, mai înainte de partaj și fără plată, fiind sustrase astfel

¹¹ I. Popa, Clauza de preciput, în "Revista română de drept privat" nr.4/2011, pp. 168-183

regulilor mai sus menționate. Precizăm ca aceste bunuri, deși nu vor fi raportate de către soțul beneficiar supraviețuitor, vor fi supuse reducăunii succesoriale, în măsura în care este afectată rezerva succesorală.

În sinteză enumerând drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor în temeiul Legii nr.287/2009 acesta beneficiază de următoarele drepturi succesoriale:

- a) un drept de moștenire, în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori sau, în lipsa acestora, un drept de moștenire exclusiv (art. 971);
- b) un drept temporar de abitație asupra casei de locuit (art. 973);
- c) un drept de moștenire special, asupra mobilierului și obiectelor de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților (art. 974).

Noutatea adusă de Legea nr. 287/2009 rezidă, cât privește categoriile de drepturi succesoriale de care beneficiază soțul supraviețuitor, în aceea că nu mai reține printre acestea dreptul special de moștenire asupra darurilor de nunta. Opțiunea noii reglementări de a renunța la această categorie de drepturi succesoriale, de altfel lipsită de utilitate practică, este, în opinia noastră, justă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Noul Cod civil, Ed.Monitorul Oficial, București, 2011
2. I.Adam, A.Rusu, Drept civil, Succesiuni, Ed.All Beck, București, 2003
3. N.Aniței, Dreptul familiei, Ed.Hamangiu, București, 2012
4. I.Popa, Drept civil – Moșteniri și liberalități, Ed.Universul Juridic, București, 2013
5. M.Eliescu, Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR, Ed.Academiei, București, 1966
6. I.Popa, Clauza de preciput în Revista română de drept privat nr.4, 2011